

Saara Tuikkala

”SÄ LAITOIT MINUT NETTIIN”

Sosiaalisen läsnäolon kokemuksia paritanssin etäopetuksessa koronavirusepidemian aikana

”SÄ LAITOIT MINUT NETTIIN”

Sosiaalisen läsnäolon kokemuksia paritanssin etäopetuksessa koronavirusepidemian aikana

Saara Tuikkala
Opinnäytetyö
Kevät 2023
Tanssinopettajan tutkinto-ohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu

Tanssinopettajan tutkinto-ohjelma, Paritanssin suuntautumisvaihtoehto

---

Tekijä: Saara Tuikkala

Opinnäytetyön nimi: ”Sä laitoit minut nettiin” - kokemuksia ja käytäntöjä paritanssin etäopetuksesta koronavirusepidemian aikana

Työn ohjaaja(t): Anssi Kirkonpelto ja Anni Heikkinen

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: kevät 2023

Sivumäärä: 30

Tutkin opinnäytetyössäni tanssioppilaitten kokemuksia ja sosiaalisen läsnäolon toteutumista paritanssin etäopetuksessa Suomessa koronavirusepidemian aikaisten kokoontumisrajoitusten aikana. Työn tarkoituksena oli kerätä tietoa sosiaalisesta läsnäolosta ja sen toteutumisesta opetustilanteissa paritanssin verkko-opetuksen kehittämiseksi.

Käytin tutkimusmenetelmänä sosiaalisen läsnäolon tekijöiden tunnistamiseksi kolmen erilaisen opetustallenteen videoanalyysiä materiaalista, jota olin kerännyt kokoontumisrajoitusten aikana työssäni tanssinopettajana. Lisäksi tein teemahaastattelun kahdelle video-opetukseen osallistuneelle oppilaalle. Kirjallisuusaineistossa käytin suomalaisia ja kansainvälisiä julkaisuja pääosin formaalin koulutuksen ja soolotanssin kentästä, koska paritanssin osalta ei löytynyt tuolloin tietoa vastaavasta aiheesta.

Tutkimushaastattelun tulokset noudattivat aiemmin soolotanssin ja koulumaailman kentissä saatuja tuloksia. Tämän perusteella esitän, että näistä kentistä saatavaa yleistä tietoa tulisi lisätä ja jatkossa ottaa käyttöön myös paritanssin etäopetuksessa. Videoanalyysin perusteella havaitsin opettajan läsnäolon vaihtelevan vahvasti eri teknologioilla pidettyjen opetustuntien välillä. Tunnistin useita sosiaaliseen läsnäoloon vaikuttavia tekijöitä, joita lisäämällä opettaja voi opetussuunnitelmallaan vaikuttaa oppilaan sosiaalisen läsnäolon kokemukseen ja sitä kautta oppimistuloksiin etäopetuksessa. Ehdotan työni perusteella listan käytännön toimenpiteistä, joita tanssinopettajat voivat hyödyntää etäopetuksen tuntuun suunnitelmassaan.

Koska verkkovälitteinen oppiminen ja muu vuorovaikutus lisääntyvät jatkuvasti, tanssin kentän tulee pysyä kehityksen mukana. Sosiaalinen konstruktio oppimisen ytimenä haastaa paritanssin opettajia kehittämään etäopetusta sosiaalista läsnäoloa huomioon ottavaksi. Sosiaalisuuden lisäämiseksi ehdotan tutkimuksen johtopäätöksenä vuorovaikutuksen mahdollisuuksien lisäämistä paritanssin etäopetukseen. Lisätutkimusta tarvitaan parhaiden käytäntöjen selvittämiseksi ja uusien oppimisstrategioitten tukemiseksi paritanssin etäopetuksessa.

Asiasanat: Tanssi, etäopetus, sosiaalinen läsnäolo, tanssinopetus, paritanssi

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme of Dance Teacher

Author(s): Saara Tuikkala

Title of thesis: "Sä laitoit minut nettiin" - kokemuksia ja käytäntöjä paritanssin etäopetuksesta koronavirusepidemian aikana

Supervisor(s): Anssi Kirkonpelto ja Anni Heikkinen

Term and year when the thesis was submitted: Spring 2023

Number of pages: 30

In my thesis I study social presence in distance learning in the field of social dance. The study was conducted on material collected during Covid-19 restrictions in Finland during 2020 and 2022. My work aims to collect students' experiences of perceived social presence during distance learning of social dance.

Chosen methods were video analysis of pre-recorded online classes to recognize factors promoting social presence during distance learning. Additionally, I collected information of students' perceptions with an interview of two participants. For literary review I gathered data from various Finnish and international sources, mainly of solo dance and school settings as little research has been made in the field of social dance.

The results of the interview aligned much with those found in other settings. Thus, I am proposing that general knowledge about social presence in online settings should be taught and implemented in the field of social dance as well. Video analysis showed a difference in teacher's social presence between different technologies used in the study. I recognized various social presence promoting factors, which is a practical finding for developing online teaching and therefore improving learning outcomes. In synthesis of my study, I present a compact list of practices a dance teacher can use to enhance learner's experience of social presence in their online curriculum.

The use of information technology in learning and other interactions online is expanding further and dance teaching should keep up with the development of online teaching. As social construction lies in the heart of learning, dance teachers will be increasingly challenged to develop their online teaching considering the interactions and social presence. More research will be needed to unveil best practices and to support modifying learning strategies in online teaching of social dance.

Keywords: Dance, distance learning, social presence, dance teaching, social dance

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	PARITANSSIN ETÄOPETUS	7
2.1	Paritanssin etäopetuksen haasteet ja mahdollisuudet.....	8
2.2	Vuorovaikutus ja sosiaalinen läsnäolo etäopetuksessa.....	9
3	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS JA MENETELMÄT	12
3.1	Tutkimusmenetelmät	12
3.2	Paritanssin järjestäminen etäopetuksena	13
3.3	Teemahaastattelu.....	14
3.4	Audiovisuaalinen analyysi	15
4	KOKEMUKSIA PARITANSSIN ETÄOPETUKSESTA.....	16
4.1	Paritanssin etäopetus eri teknologisilla ratkaisuilla.....	16
4.2	Oppilaitten kokemuksia video-opetuksesta	18
5	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	22
5.1	Vuorovaikutus paritanssin etäopetuksessa	22
5.1	Etäopetuksen tulevaisuudennäkymät tanssinopetuksessa.....	24
	LÄHTEET.....	27

1 JOHDANTO

Paritanssin etäopetus on uusi ilmiö, joka yleistyi hetkellisesti koronavirusepidemian aikana. Tämä opinnäytetyö käsittelee kokemustani paritanssin etäopetuksesta kokoontumisrajoitusten voimassaollessa. Tuolloin tanssinopetus siirtyi internetin välityksellä lähiopetuksen sijaan tanssioppilaitten olohuoneisiin. Etäopetusta järjestettiin useilla eri tavoilla ja teknologisilla alustoilla paritanssin kentässä. Tapa osallistua tanssitunneille muutti muotoaan lähiopetuksesta etäopetukseen yhdessä yössä, samoin kuin työni tanssinopettajana.

Pääasiallinen tutkimuskohteeni oli oppimisen järjestäminen ja oppilaitten sosiaalisen läsnäolon kokemus etäopetuksessa. Eri teknologisia vaihtoehtoja etäopetuksen järjestämiseksi on useita, ja ne mahdollistavat erilaisen vuorovaikutuksen toteutumisen. Tutkimuskysymykset olivat millaisia teknologisia etäopetuksen vaihtoehtoja on olemassa paritanssin etäopetukseen, ja miten vuorovaikutus rakentui niissä kussakin.

Paritanssin sosiaalisuus on yksi tanssilajin keskeisiä piirteitä ja monille tärkein syy harrastaa paritanssia. Siksi tutkimuksen näkökulmana oli kerätä oppilaitten kokemuksia sosiaalisuuden toteutumisesta paritanssin etäopetuksessa. Toisena tutkimuskysymyksenä oli, miten paritanssin oppilaat kokivat sosiaalista läsnäoloa korona-aikana paritanssin etäopetuksessa.

Toteutin tutkimuksen tarkastelemalla järjestämiäni paritanssin etäopetustunteja eri teknologisilla toteutuksilla retrospektiivisesti. Analyysini perustui kokoontumisrajoitusten aikana tuotettuihin videotallenteisiin ryhmäopetuksesta. Lisäksi keräsin oppilaitten kokemuksia etäopetuksestani teemahaastattelulla. Kyseessä oli laadullinen tutkimus, joka toteutettiin etnografisessa viitekehyksessä.

Tanssin etäopetuksen mahdollistuminen liittyy osittain voimakkaaseen työelämän murrokseen. Etäkohtaamiset ovat tulleet jäädäkseen, ja niiden vaikutukset hyvine ja huonoine puolineen jäävät nähtäväksi työelämässä myöhemmin. Paritanssin etäopetus pääsi ratsastamaan korona-aikana tämän yhteiskunnallisen muutoksen tilaamalla teknologialla. Pohdinnassa tarkastellaan sitä, millaisena etäopetus näyttäytyy paritanssin kentässä tulevaisuudessa.

2 PARITANSSIN ETÄOPETUS

Etäopetus on opetustilanne, jossa oppilas ja opettaja ovat fyysisesti eri paikoissa opetushetkellä, mutta kuitenkin muulla tavoin yhteydessä toisiinsa. Etäopetus on kehittynyt teknologian kehittymisen ja oppimisprosessien ymmärtämisen myötä kirjojen ja postin välityksellä tapahtuvasta opetuksesta verkkovälitteiseksi prosessiksi. Etäopetuksella on erilaisia muotoja ja siten myös etäopetuksen määritelmä voi vaihdella viitekehyksestä riippuen. (Haughey ym. 2088, 2, 25.)

Lähiopetuksessa opettaja ja oppilaat ovat samassa tilassa oppimistapahtuman aikana. *Reaaliaikaisessa* etäopetuksessa oppilas ja opettaja näkevät ja kuulevat toisensa teknologian avulla. Etäopetus voi olla myös *ei-reaaliaikaista*, jolloin oppilas opiskelee oppimisalustalla sijaitsevaa oppimateriaalia itsenäisesti. (Tammelander 2020.)

Tässä opinnäytteessä etäopetuksella tarkoitetaan *verkkovälitteistä*, eli internetin kautta tapahtuvaa paritanssin etäopetusta. *Teknologialla* tarkoitetaan tässä yhteydessä kuva-, teksti- ja ääniyhteyttä sekä niitä välittäviä ohjelmistoja tai applikaatioita, joiden avulla etäopetus tapahtuu.

Tarkastelen työssäni kolmea etäopetuksen muotoa – verkkokurssia, livelähetystä ja video-opetusta. *Verkkokurssi* tarkoittaa ei-reaaliaikaista yhtä tai useampaa audiovisuaalista tallennetta, joita oppilas opiskelee itseohjautuvasti. Verkkokurssilla oppilas ja opettaja eivät siis kohtaa verkossa, vaan opetusmateriaalina on aiemmin valmistettu tallenne opetustilanteesta. Termiä *livelähetys* käytän tarkoittamaan reaaliaikaista, yksisuuntaista videovälitteistä opetustilannetta. Tätä englannin kielestä johdettua termiä käytetään puhekielessä sosiaalisen median reaaliaikaisille videoille, jotka ovat nousseet viime vuosina yleisiksi (Laiho 2022, 2.). Livelähetyksessä audiovisuaalinen yhteys on yksisuuntainen opettajalta oppilaalle, mutta oppilas voi osallistua kommentoimalla tekstisyötteen, eli *chatin* avulla. Kaksisuuntaisen ja reaaliaikaisen video- ja ääniyhteyden avulla tapahtuvasta opetuksesta käytetään tässä työssä nimitystä *video-opetus*. *Hybridiopetus* on opetustilanne, johon oppilaat voivat osallistua yhtä aikaa lähiopetuksena tai etäopetuksena (OAJ 2021.).

2.1 Paritanssin etäopetuksen haasteet ja mahdollisuudet

Etäopetus on paritanssin uusi ilmiö, josta on vain vähän tietoa saatavilla. Sulautuvaa, eli etä- ja lähiopetusta yhdistävää oppimista (engl. blended learning) on toteutettu paritanssin kentässä videotallenteiden avulla jo ennen koronarajoitusten aikaa, ja sen on huomattu toimivan koreografiassa työskentelyssä (Färm 2018, 26.). Paritanssissa yleinen käytäntö on jo vuosien ajan ollut tallentaa lähiopetuksesta videomateriaalia oppilaan omalle mobiililaitteelle tai jakaa tanssivideoita sosiaalisen median kautta oppilaille lähiopetuksen jälkeen. Suoratoistopalveluissa on runsaasti tarjolla avointa tanssimateriaalia itsenäistä opiskelua varten (Kirkonpelto, Kontturi-Paasikko & Heikkinen, 2017.) Muutoin paritanssin etäopetusta on Suomessa ennen kokoontumisrajoituksia tarjonnut tiettävästi ainoastaan tanssikoulu TanssinTahti, vuodesta 2019 alkaen (Paju 2021, 15; Tanssikoulu TanssinTahti 2023.).

Koronavirusepidemian myötä etäopetuksen järjestäminen ja siihen osallistuminen kuitenkin yleistyi läpi Suomen. Pajun (2021, 20.) soolotanssin kenttään kohdistuvassa opinnäytetyössä haastatelluista tanssinoppilaista peräti 96 % olikin jo osallistunut etätanssitunnille kokoontumisrajoitusten aikaan joulukuuhun 2020 mennessä (n=164). Paritanssijoille suunnatussa *Virtuaalipahtumia tanssijoille* -Facebook-ryhmässä on nykyisin jo 1872 jäsentä (Facebook 2023.). Osa tanssikouluista, kuten La Fábrica del Tango ja Happy Dance, ovat edelleen jatkaneet paritanssin etäopetusta kokoontumisrajoitusten jälkeen kaudella 2022–2023 (La Fábrica del Tango 2022; Tanssikoulu Happy Dance 2023.).

Pajun (2021, 20–26.) opinnäytetyössä on tuotu esiin soolotanssin etäopetuksen haasteita ja mahdollisuuksia kokoontumisrajoitusten voimassaollessa Suomessa. Etäopetuksen haasteiksi nousivat oppilaitten kokemuksissa

- opettajan palautteen ja kommunikoinnin vähäisyys
- tilanpuute tanssillassa
- sosiaalisen kontaktin ja yhteisöllisyyden puuttuminen
- teknologiset haasteet
- tunnelman säilyminen.

Oppimisympäristö nousee esiin haasteena myös muualla tanssin etäopetusta käsittelevässä kirjallisuudessa. Sekä yksittäiskokemukset (Savila 2020.) että laajemmat tutkimukset (Li, Mingming &

Lam 2022, 7; Paju 2021, 21.) mainitsivat tilanpuutteen tanssin etäopetuksen haasteeksi. Tätä selittää se, että tanssin etäopetukseen osallistutaan pääosin kotoa etäyhteydellä, jolloin osallistujien tilat saattavat olla pieniä ja poiketa toisistaan (Paju 2021, 3; Li ym. 2022, 7.). Tilan puute vaikuttaa liikkumiseen ja koreografiaan, mutta rajallisen tilan käyttö saattaa altistaa myös tapaturmille (Monteiro 2020, 87.). Vaikka etäopetuksessa toimitaan digitaalisessa ympäristössä, on tanssin kentässä etäopetus siis edelleen vahvasti sidonnaista fyysiseen toimintaympäristöön tanssioppilaan kehollisuuden kautta.

Etäopetustilanteisiin voi liittyä epävarmuutta sekä opettajan että oppilaitten puolelta (Kuusimäki ym. 2008.). Li ym. (2022, 8, 10.) havaitsivat oppilaan minäpystyvyyden tunteen heikkenevän etäopetuksessa lähiopetukseen nähden. He epäilivät tämän johtuvan ainakin osittain kameroiden pitämisestä kiinni ja teknologian käyttöön liittyvästä epävarmuudesta. Teknologian käyttöön liittyvien ongelmien onkin havaittu laajasti olevan etäopetuksen haittatekijä (Kurki & Saari 2020, 76, 89, 128; Mäkelä ym. 2020.).

Paju (2021, 26–27.) raportoi oppilaitten kokeneen useita hyötyjä soolotanssin etäopetuksesta koontumisrajoitusten aikana. Harrastuksen jatkuminen rajoituksista huolimatta, tanssituntien laaja saatavuus verkossa ja matkustamisen väheneminen koettiin myönteisinä asioina. Tanssin etäopetuksen hyötynä on todettu myös tanssioppilaitten luovuuden kasvavan video-opetuksen aikana. Kun oppilaat joutuvat ratkaisemaan omalla kehollaan videon välittämää tietoa opettajalta ja liikkumaan rajallisessa tilassa, he joutuvat synnyttämään luovia ratkaisuja tanssin ja oppimisen suhteen. Lisäksi uusi oppimisympäristö kannustaa käyttämään uusia tapoja kommunikointiin etäopetuksen aikana. (Li ym. 7, 9–10.).

Paritanssin kentässä etäopetuksen hyötynä voi olla yksin tanssimiseen kannustaminen. Yksittäisten havaintojen mukaan paritanssin etäopetukseen osallistuneet ovat raportoineet kontaktin parantumista kehollisuuteensa ja saaneet itseluottamusta, kun he ovat harjoitelleet yksin etäopetuksen aikana (Enge & Enge 2022, 32.).

2.2 Vuorovaikutus ja sosiaalinen läsnäolo etäopetuksessa

Tanssin oppiminen perustuu muun oppimisen tavoin vuorovaikutukseen. Oppilas konstruoi tietoja ja taitoja omien skeemojensa ja valmiuksiensa pohjalta erilaisten vuorovaikutustilanteiden

muokkaamina. Oppiminen on siis kontekstisidonnaista. (Rauste-Von Wright ym. 2003, 59–61.) Taidon muodostuminen koostuu harjoittelun ja toiston kautta saadun harjaantumisen myötä. (Huhtanen, 2005, 18–23.). Paritanssin etäopetuksesta on tämän työn kirjoitushetkellä saatavilla vain vähän tutkimustietoa. Siksi tämän opinnäytetyön teoriapohja perustuu pääosin muiden koulutusalojen ja muun tanssin kentän tuottamaan tietoon etäopetuksesta ja siinä tapahtuvasta vuorovaikutuksesta.

Etäopetuksessa oppiminen on erittäin monimuotoinen ja yksilöllinen prosessi. Kommunikoinnin välittyneisyys asettaa viitekehyksen vuorovaikutuksen laadulle etäopetuksessa. Mediavälitteisessä kommunikoinnissa kokemusta vuorovaikutuksessa olevan ihmisen läsnäolosta kutsutaan *sosiaalisen läsnäoloksi*. Sosiaalisen läsnäolon voisi kiteyttää kokemukseksi siitä, että oppilas kokee olevansa tekemisissä todellisen ihmisen kanssa verkon yli opiskellessaan. (Oh, Bailenson & Welch 2018, 3.)

Sosiaalinen läsnäolo on oppilaan kokemaa eli subjektiivista. Erilaiset oppijat voivat kokea eri verran sosiaalista läsnäoloa verkossa tapahtuvassa vuorovaikutuksessa (Swan 2017, 63.). Historiassa sosiaalisen läsnäolon voimakkuutta pidettiin riippuvaisena yksinomaan käytetystä mediasta itsestään. Eri teknologioiden katsottiin välittävän sosiaalista läsnäoloa eri verran, kun alun perin verkon välittämä vuorovaikutus perustui lähinnä tekstinkäsittelyyn. Nykyisessä monimediaisessa teknologiaympäristössä nähdään myös viitekehyksen ja yksilöllisten kommunikointistrategioiden vaikuttavan merkittävästi sosiaalisen läsnäolon kokemukseen käytetyn median lisäksi. (Oh ym. 2018, 3.) Tiivistetysti sanottuna käytetyn teknologian ja pedagogiikan voidaan nähdä olevan vuorovaikutuksen resursseja monimuotoisessa ja yksilöllisessä oppimisprosessissa (Mäkelä 2010, 5.).

Etäopetuksessa oppilaan oma aktiivisuus ja itseohjautuvuus opetukseen osallistumisessa korostuvat (Monteiro 2020, 87; Kurki & Saari, 164.). Useissa tutkimuksissa on huomattu tietokonevälitteisen kommunikaation tuottavan heikomman kokemuksen sosiaalisesta läsnäolosta kuin kasvokkain tapahtuvan (Oh ym. 2020, 19.). Kouluopetusasetelmassa on todettukin viestinnän tarpeen sulautuvassa opetuksessa olevan suurempaa kuin lähiopetuksessa (Kurki & Saari 2020, 163.). Jos etäopetus ei ole riittävän osallistavaa ja selkeää, kokemus etäopetuksesta voi jäädä heikoksi (Richardson & Lowenthal 2017, 92.). Kankaan & Tuomisen (2021, 67, 77.) mukaan opettajat ovat kokeneet oppilaitten olevan passiivisia etäopetustilanteissa, mikä merkitsee, että opettajan tehtävä kommunikoinnin ylläpitäjänä korostuu. Samassa tutkimuksessa todettiin sanattoman vuorovaikutuksen voivan jäädä heikoksi etäopetuksessa, kun ilmeiden ja eleiden tulkinta vaikeutuu videoyhteyden

myötä lähiopetukseen verrattuna. Etäopetuksessa aktiivista vuorovaikutusta tukevat toteutustavat tuottavatkin parempia oppimistuloksia kuin ainoastaan oppimateriaaleja välittävät tavat (Lehtinen & Nummenmaa 2012, 9.).

Nykyisin tiedetään, että opettajan sosiaalisella läsnäololla on myönteinen merkitys oppilaan oppimiskokemukseen. Opettajan sosiaalinen läsnäolo rakentuu sanallisista ja sanattomista tekijöistä ja vihjeistä, joiden perusteella oppilas voi kokea opettajan aitouden ja välittömyyden. Näitä sosiaalisia vihjeinä voivat olla esimerkiksi hymyily, katsekontakti, kehonkieli, huumori ja epävirallisen puhetavan käyttäminen. Näiden tekijöiden lisääminen ja oman persoonan tuominen mukaan etäopetukseen auttaa oppilaita kokemaan opettajan todellisena ihmisenä etäopetustilanteessa. (Swan 2017, 88–94, 109.)

Vihjeiden avulla opettaja ikään kuin luo itselleen verkkopersoonan, joka tuntuu oppilaista todelliselta ja aidolta. Opettajan pitäisikin käyttää vuorovaikutusta lisääviä keinoja etäopetuksen aikana ja nuo keinot tulisi huomioida jo opetussuunnitelmassa. Vihjeinä voivat toimia edellä mainittujen lisäksi esimerkiksi henkilökohtainen keskustelu oppilaitten kanssa, huumorin lisääminen, oppilaan nimeltä mainitseminen, opettajan henkilökohtaisten tarinoiden jakaminen tai yksityiskohtainen palautteenanto oppilaalle. (Richardson & Lowenthal 2017, 92–93.)

Etäopetuksen on huomattu antavan mahdollisuudet hyvään oppimiskokemukseen soolotanssin kentässä, kun opetus on ollut riittävän osallistavaa ja oppilaan omaa luovuutta korostavaa (Li ym. 2022.). Tanssinoppilaat ovat ilmaisseet kaipaavansa opettajan palautetta etäopetuksessa yhtä paljon kuin lähiopetuksessakin (Paju 2021, 21.).

Koska sosiaalisella läsnäololla on myönteinen vaikutus vuorovaikutukseen, sitä vahvistavia ominaisuuksia on pyritty laajasti tunnistamaan tutkimuksessa ja sitä mittaamaan on kehitetty erilaisia tutkimusmenetelmiä. On huomattava, että vihjeiden ja tekijöiden ymmärtäminen kaikenkattavasti on kuitenkin vaikeaa, koska sosiaalisen läsnäolon kokemus perustuu lopulta yksilöllisiin psykologisiin ominaispiirteisiin ja kulloiseenkin viitekehykseen. Lisäksi ihmisen subjektiivisen kokemuksen mittaamiseen tutkittavan oman ilmoituksensa perusteella liittyy paljon epävarmuutta. (Oh ym. 2018, 3, 10.)

3 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS JA MENETELMÄT

Koronavirusepidemian aikaisten kokoontumisrajoitusten voimassaollessa tanssin ryhmäopetusta ei voinut järjestää lähiopetuksena. Tuolloin ainoa mahdollinen tapa opettaa paritanssia olivat etäopetus, yksityistunnit ja pienryhmät. Tanssikoulut ja -oppilaitokset, kuten peruskoulutkin, sulkivat ovensa Suomessa. (Aluehallintovirasto 2020) Tämä opinnäytetyö perustuu pandemian aikaisessa todellisessa etäopetusasetelmassa kerättyyn paritanssin etäopetusaineistoon ja sen retrospektiiviseen tarkasteluun.

3.1 Tutkimusmenetelmät

Kyseessä on laadullinen ja etnografinen tutkimus. Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus perustuu tulkintoihin, joten tutkimuksella voidaan kerätä tietoa kokemuksista ja ilmiöistä sekä ihmisten antamista merkityksistä niille. Laadulliselle tutkimukselle ominaista on tarkastella merkityksiä, jotka voivat olla monitulkintaisia. Laadullisessa tutkimuksessa ilmiöt ja kokemukset esiintyvät aina tietyssä asiayhteydessä eli kontekstissa. Tutkija käyttää teoreettista tietoa käsittelyn pohjana, jota peilamalla tutkimuskohteen ymmärtäminen etenee hermeneuttisessa kehässä. (Vilkkä 2021, luku Tutkimus opinnäytetyönä.)

Laadullinen tutkimus keskittyy tutkittavien kokemuksiin heidän sisäisessä maailmassaan. Tutkimusaineistoja kerätään ja tulkitaan osana tutkimuksen kontekstia mahdollisimman luonnollisessa muodossaan. Tutkimuksissa pyritään usein vastaamaan kysymyksiin mitä ja miten. Tutkimus voi keskittyä yksittäiseen havaintoon tai aineiston pieneenkin yksityiskohtaan. (Juhila 2022.)

Laadullinen tutkimus arvostaa sekä tutkittavan, että tutkijan subjektiivutta (Juhila 2022.) ja ainutlaatuisuutta (Vilkkä 2021, luku Tutkimus opinnäytetyönä.). Tutkija pyrkii ymmärtämään paitsi tutkittavien antamia merkityksiä, myös oman toimintansa merkitystä tutkimuksessa. Tutkijan näkökulma laajenee ja kehittyy tutkimuksen tuloksena. Laadullisessa tutkimuksessa aineisto toimii kuitenkin pohjana, josta nousevat havainnot tarjoavat tarkastelun lähtökohdan aikaisempiin teorioihin nähden. Tutkija siis käsittelee aineistoa tietyistä näkökulmista käsin. (Juhila 2022.)

Koska tutkijan tulkinta on läsnä tulosten ymmärtämisessä, tutkijan on kyettävä erottamaan omat käsityksensä tutkittavien käsityksistä (Vilka 2021, luku Tutkimus opinnäytetyönä.). Reflektion avulla tutkija tunnistaa oman toimintansa osuuden tutkimuksen eri vaiheissa. Reflektiivisyys onkin läsnä koko tutkimusprosessissa. (Juhila 2022.)

Etnografinen tieto syntyy tutkijan omakohtaisista havainnoista tilanne-, aika- ja paikkasidonnaisesti. Tutkimus tehdään siellä, missä tutkittavat elävät, ja aineisto kerätään muistiinpanojen ja tallenteiden avulla tutkittavien elämästä. Siten tutkija osallistuu itse aktiivisena toimijana tutkimukseen. Tutkimuksen luonteen takia tutkijan tausta vaikuttaa aineistoon ja tutkijan itserefleksio on etnografisen tutkimuksen oleellinen osa. Etnografinen aineisto kerätään havainnoitavien tapahtumien ja niihin liittyvien kokemusten kuvailun avulla. Tällainen kenttätutkimus toteutettava tutkimustapa vaatii luovuutta, sillä se vaatii tutkijalta moniulotteista pohdintaa, eikä tarkkaa systemaattisuuden vaatimusta aineiston hyödyntämiseksi ole määritelty. (Kinnunen & Kalinen 2023.)

3.2 Paritanssin järjestäminen etäopetuksena

Järjestin argentiinalaisen tangon ryhmäopetusta kolmella erilaisella etäopetusmuodolla ja teknologialla alustalla. Näissä jokaisessa toteutuu erilainen vuorovaikutus oppilaan ja opettajan välillä (ks. taulukko 1). Opetusmuodot ovat YouTube:ssä julkaistu verkkokurssi, Facebook-livelähetys ja video-opetus Zoom-alustalla. Jokaisesta kolmesta opetusmuodosta tallennettiin videot, joita käytetään tämän opinnäytetyön aineistona.

TAULUKKO 1. Etäopetusmuodot ja vuorovaikutuksen tapa

Etäopetuksen muoto	Teknologia	Vuorovaikutus videolla
Verkkokurssi	YouTube	Ei-reaaliaikainen, yksisuuntainen
Livelähetys	Facebook	Reaaliaikainen, yksisuuntainen
Video-opetus	Zoom	Reaaliaikainen, kaksisuuntainen

Verkkokurssi toteutettiin kahtena seitsemän minuuttia kestäväenä opetusvideotallenteena. Videot tallennettiin matkapuhelimella, editoitiin DaVinci Resolve -ohjelmistolla ja julkaistiin YouTube-

alustalla. Audiotallennukseen käytettiin Audacity-ohjelmistoa ja Rode Go -mikrofonia. Julkiset videot ovat Ocho argentiinalainen tango (<https://www.youtube.com/watch?v=8l2PxChOKzI&t=189s>) 25.3.2020, ja Argentiinalainen tango: Giro-harjoitus (<https://www.youtube.com/watch?v=MIEb-DHoKxWM&t=15s>) 2.6.2020.

Livelähetys järjestettiin 20.5.2020 yksityisessä Facebook-ryhmässä tunnin mittaisena argentiinalaisen tangon oppituntina. Etäopetus oli reaaliaikainen ja videoyhteys yksipuolinen opettajalta oppilaille. Logitech C930e -kameralla ja Rode Go -mikrofonilla kaapattu kuva ja ääni lähetettiin kannettavalta tietokoneelta OBS-studio-ohjelmiston avulla Facebookin ryhmään reaaliajassa. Facebook tallensi videon automaattisesti ryhmään. Oppilaat osallistuivat opetukseen ennalta ilmoitettuna tapahtuma-aikana. Oppilaat pystyivät kuitenkin kommentoimaan chat-osioissa.

Argentiinalaisen tangon video-opetus toteutettiin reaaliaikaisella kaksisuuntaisella videoyhteydellä Zoom-videokokoussovelluksella 17.1.2022. Video tunnin mittaisesta argentiinalaisen tangon opetuksesta tallentui automaattisesti Zoom-sovelluksen pilvipalveluun. Käytetyt kamera ja mikrofoni olivat samat kuin livelähetyksessä.

3.3 Teemahaastattelu

Teemahaastattelu tehtiin 2.1.2023 kahdelle video-opetukseen osallistuneelle oppilaalle. Heitä kutsutaan tutkimuksessa muutetuilla nimillä Piia ja Anu. Molemmat haastateltavat olivat osallistuneet muittenkin opettajien etäopetustunneille, joten heillä oli hyvä käsitys etäopetukseen osallistumisesta korona-aikana. Teemahaastattelussa keskityin sosiaalisuuden ja vuorovaikutuksen kokemiin etäopetustunneillani, mutta myös käytännön järjestelyihin. Tavoitteenani oli antaa oppilaitten kertoa mahdollisimman vapaasti kokemuksistaan, jotta tietoa ei jäisi pois.

Haastattelun teemoina olivat

- taustatiedot oppilaan tilanteesta ennen etäopetukseen osallistumista
- etäopetukseen osallistuminen käytännössä, hyödyt, haasteet ja teknologia
- sosiaalisuuden ja vuorovaikutuksen kokemukset etäopetustilanteessa
- näkymä osallistumisesta etäopetukseen tulevaisuudessa
- etäopetuksen kehittäminen ja kritisointi.

Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelumenetelmä, jossa haastateltavat voivat vastata omin sanoin. Haastattelu etenee luontevasti keskeisten teemojen eikä niinkään yksityiskohtaisten kysymysten varassa. Rajaamalla teeman vain löyhästi sosiaalisuuden kokemukseen pyrin saamaan esiin runsaasti haastateltavien muitakin kokemuksia etäopetuksesta. Tämä on oleellista, kun ihmisten luomat merkitykset ja tulkinnat ovat keskeisiä tutkimukselle. (Vilkka 2015, 124–127.) Teemojen havaitsemisessa esiin voikin nousta myös alkuperäisestä teemasta poikkeavia ilmiöitä (Hirsjärvi & Hurme 2022, luku 7.5.3.).

Tulkitsen litteroidusta haastatteluaineistosta näitä esiin nousevia teemoja, jonka mukaan luokittelen niitä aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. (Vilkka 2015, 163–171.) Vaikka ilmiötä tutkitaan aineistolähtöisesti, teoreettinen tieto toimii esiinnousseiden teemojen analyysin viitekehyksenä (Vilkka 2021 a. luku Pragmaattinen analyysi.). Peilaan tässä työssä haastattelun tuloksia ryhmäopetuksesta nousseisiin havaintoihin ja tarkastelen tuloksia sosiaalisen läsnäolon teorian viitekehyksessä.

3.4 Audiovisuaalinen analyysi

Audiovisuaalisen aineiston analyysiin voidaan käyttää useita analyysimenetelmiä. Tarkkaan katseltu ja kuunneltu sisältö segmentoidaan muistiinpanoiksi taulukkomuodossa. Muistiinpanojen tuottama kuvailu on analyysin keskeinen osa. Muistiinpanojen muoto riippuu tutkimuskysymyksestä ja tutkimuksen teoreettisesta viitekehyksestä. (Pajala 2023.)

Annoin opetustilanteen edetä kussakin teknologiassa mahdollisimman luontevasti sosiaalisen läsnäolon tekijöitä suunnittelematta. Jälkikäteen teen havaintoja tallenteilta ja annan aineistosta nousta esiin vihjeitä opettajan sosiaalisesta läsnäolosta kameran toiselta puolelta tarkastellen. Varsinaisen keskustelunanalyysin sijaan keskityn siis yksittäisten sosiaalista läsnäoloa vahvistavien tekijöiden ja ilmaisukeinojen tunnistamiseen opetustilanteessa. Tarkastelen tuloksia sosiaalisen läsnäolon viitekehyksessä.

4 KOKEMUKSIA PARITANSSIN ETÄOPETUKSESTA

Tässä luvussa esittelen tulokset eri teknologioilla järjestetyn etäopetuksen audiovisuaalisesta analyysistä ja tutkimushaastattelusta. Audiovisuaalisessa analyysissä havainnoin sosiaalisen läsnäolon vihjeitä verkkokurssin, livelähetyksen ja video-opetuksen muodoissa toteutetuissa etäopetus-tilanteissa. Teemahaastattelussa keräsin kahden video-opetukseen osallistuneen oppilaan kokemuksia etäopetukseen osallistumisesta.

4.1 Paritanssin etäopetus eri teknologisilla ratkaisuilla

Audiovisuaalisen analyysin tuloksena havaitsin, että toteutin eniten opettajan sosiaalista läsnäoloa vahvistavia toimintoja opetuksessa video-opetuksessa, jossa myös vuorovaikutus oli kaksisuuntaista video- ja ääniyhteyden kautta. Vähiten sosiaalisen läsnäolon tukemista opetuksessa tapahtui verkkokurssilla, jonka käyttämä teknologia oli vuorovaikutukseltaan yksisuuntainen. Taulukossa 2. on esitetty opettajan sosiaalista läsnäoloa vahvistavat tekijät audiovisuaalisen analyysin tuloksena.

Taulukko 2. Audiovisuaalinen analyysi

Etäopetuksen muoto	Teknologia	Opettajan sosiaalista läsnäoloa vahvistavia toimintoja
Verkkokurssi	YouTube	Myönteinen kasvojen ilme. Vilkutuspätkä kameralla videon lopussa. Päälle äänitetty puhe sinä-muodossa.
Livelähetykset	Facebook	Luonteva puheilmasto. Tervehtiminen ja hymyily. Katse ja puhe suoraan kameraan. Kasvojen näkyminen peilistä. Kameran lähelle kasvokuvaan tuleminen useita kertoja. Katsojan kehottaminen chat-komentointiin ja keskusteluun facebook-ryhmässä. Sinä-muotoinen puhuttelu. Rintamasuunnan pitäminen kameraan päin. Kannustaminen usein sanalla hyvä. Puheen intonaation vaihtelu. Retoriset kysymykset oppilaille. Liikkeitä kuvaileva fonetiikka. Vilkutuspätkä kameralla lopussa. Oppilaan mahdollisuus osallistua chat-keskusteluun ja nähdä osallistujien kommentit siellä.

Video-opetus	Zoom	Rento ja vapaamuotoinen puheilmaisuus. Kaikkien tervehtiminen ja myöhässä tulleiden tervehtiminen erikseen. Hymyily. Nauraminen. Sinä-puhuttelu. Me-puhuttelu. Tervetulleeksi toivottaminen. Kannustaminen sanalla hyvä. Nauraminen. Epämuodolliset lauseet. Vitsailu. Kasvojen näkyminen peilistä. Ekspressiiviset kasvojen ilmeet jutellessa. Liikkeitä kuvaileva fonetiikka. Kannustaminen kysymyksiin. Oppilaan suorituksen katsominen kuvaruudulta. Oppilaitten kutsuminen nimeltä. Henkilökohtaisten ohjeiden antaminen oppilaille. Reagointi musiikin katkeamiseen. Hetkessä lisätty välineiden käyttö opetusaiheen havainnollistamiseksi. Kysyminen oppilaan mukana pysymisestä ja musiikin kuulemisesta. Kehottaminen viestin lähettämiseen. Kehottaminen yksilölliseen liikkumiseen ja vaihtoehtoihin suoritus tapoihin. Oppilaan mahdollisuus nähdä muut oppilaat. Oppilaan mahdollisuus puhua.

Verkkokurssilla sosiaalisen läsnäolon vihjeet jäivät ohuiksi. Olin kokovartalokuvassa koko videon ajan, joten sanattoman viestinnän ilmeet ja eleet näkyivät katsojalle heikosti. Videokuvaus oli toteutettu pääsääntöisesti selän takaa, jolloin kasvot näkyivät erittäin vähän. En puhunut opetustilanteessa lainkaan kameralle, vaan puhe oli äänitetty myöhemmin videon päälle. Aito hetkessä tapahtuva sanallinen kommunikointi jäi siten puuttumaan. Näytin oppilaalle esimerkkiä koko ajan, jolloin oppilas saattoi tanssia mukana.

Livelähetyksessä puhuin kameralle opettaessani. Orientaationi oli välillä selin ja välillä rintama-suunta kameraan päin. Selin ollessani kasvoni näkyivät yhä katsojalle edessäni olleen peilin kautta. Tulin välillä aivan lähelle kameraa kasvokuvaan puhumaan. Puhuttelin oppilasta kuten lähiopetustilanteessa usein kannustaen, ja herättelin pienillä kysymyksillä. En kuitenkaan käsitellyt oppilailta tulleita kommentteja lähetyksessä tai puhutellut ihmisiä henkilökohtaisesti. Näytin esimerkkiä ja välillä pysähdyin kertomaan sanallisesti siitä mitä harjoiteltiin. Oppilaalla oli mahdollisuus tanssia mukana.

Video-opetuksessa puhuttelin oppilaita nimeltä. Asemoiduin paljon rintamasuunta kameraan päin ja kasvoni heijastuivat edessä olevasta peilistä myös kameraan selin ollessani. Oppilas pystyi tansimaan mukana, mutta kehotin häntä jatkamaan silloinkin, kun itse en tanssinut. Katsoin päinvas-toin itse oppilaitten tanssia kuvaruuduilta. Tuolloin annoin heille henkilökohtaisia ohjeita ja pyysin heitä näyttämään minulle harjoitustaan ja rohkaisin pitämään kameraa päällä. Ohjaus oli monipuolista, näytin välillä esimerkkiä, välillä pysähdyin kertomaan sanallisesti ja välillä tarkkailin ja kommentoin oppilaan tekemistä suoraan. Kysyin kuuleeko oppilas musiikkia ja pysyykö hän opetuksen tahdissa mukana. Video-opetuksessa toimin intuitiivisesti omana itsenäni. Opetustilanteessa musiikki lakkasi toimimasta, jolloin vaihdoin äänilähteeksi toisen kaiuttimen. Tämä toisaalta epäonnin tilanne johti uusiin sosiaalisen läsnäolon vihjeisiin. Opettajan inhimillisyys tuli esille videon välityksellä, kun kaikki ei sujunutkaan täydellisesti. Kaiken kaikkiaan video-opetuksessa välittyi tunne aidosta ihmisestä. Livelähetetyksessä ja verkkokurssilla vaikutin enemmänkin esiintyvänä kameralle, jolloin puhetapani ja olemukseni jäi keinotekoisemman tuntuiseksi katsojan näkökulmasta. Tunnin lopussa oppilaat kommentoivat tuntia ja saivat mahdollisuuden myös vapaamuotoiseen jutteluun, vaikka tämä osuus ei tallentunut analysoitavalle videolle.

4.2 Oppilaitten kokemuksia video-opetuksesta

Teemahaastatteluun osallistui kaksi oppilasta, Anu ja Piia. Haastateltavien nimet on muutettu. Teemahaastattelun alkuperäinen teema oli sosiaalisen läsnäolon kokemus video-opetuksessa, mutta keskustelu virtasi vapaasti paljastaen lisää teemoja, joista jokainen olisi jatkotutkimuksen arvoinen. Esiin nousseet teemat olivat teknologian käyttö, etäoppimisympäristö, ryhmän merkitys, oppilaan henkilökohtainen huomiointi, harjoittelu ilman paria, etäopetuksen mielekkyys ja uudet oppimistavat etäopetuksen seurauksena. Molempien haastateltujen kokemukset olivat samansuuntaisia ja he täydensivät toistensa kommentteja haastattelun aikana. Sisällönanalyysistä nousseet käsitteet on esitetty taulukossa 3.

Taulukko 3. Teemahaastattelun käsitteet

Alakäsitteet	Yläkäsitteet	Kokoava käsite
Oppimisteknologian käyttö Tila ja suunnat kotona tanssiessa	Etäopetuksen oppi- misympäristö	
Ryhmän kokeminen etäopetuksessa Opettajan antama henkilökohtainen huomio ja palaute Paritanssin sooloharjoittelu	Vuorovaikutus etä- opetuksessa	Etäopetus paritanssin uutena oppimismuotona
Henkilökohtainen lähtökohta etäope- tukseen Uudet oppimisstrategiat	Etäopetuksessa koetut mahdollisuu- det	

Teknologian käytön osalta haastateltavat kertoivat kohdanneensa joitakin haasteita. Piialle tekno-
logia oli vieraampaa, mutta Anulle videokokouksiin osallistuminen oli jo entuudestaan tuttua. Kum-
pikin haastateltava suhtautui silti myönteisesti uudella teknologialla järjestettäviin tanssitunteihin.
Pienten teknologisten ongelmien ei koettu haittaavan.

Siinä oli joo niitä teknisiä välillä haastetta, mutta ei mua kanssa haitannut. Että mä sitten
menin vaan.

Oppilaat kokivat puutteita etäoppimisympäristössä. Harjoitteluun löytyi kyllä tila, mutta se oli pieni.
Opetuksen aikana oppilaat olisivat kaivanneet peiliä, josta oman liikkeensä näkisi paremmin. Myös
musiikin kuulumisen ongelma oppilaan tilassa mainittiin. Vaikka haastateltavat eivät kokeneet näitä
asioista ylitsepääsemättöminä esteinä, on teema oppilaan oppimistilan puutteista selkeästi sellai-
nen, johon tulisi etäopetusta suunnitellessa kiinnittää huomiota.

Mutta onhan sitten toki, kun vähän kuitenkin vaikka oli tila, missä treenasi, niin se oli vähän pieni ja kuitenkin siinä oli ne omat rajoitteensa. Eikä ollut peiliä mistä olisi katsonut, mutta toisaalta sitä joutui sit niinku pätkäämään mielessä.

Haastateltavat kokivat toisten oppilaitten näkymisen etäopetustilanteessa merkitykselliseksi. Anu mainitsi esimerkkinä erään etäjumpan, jossa vain ohjaaja oli näkynyt, eikä osallistuja voinut tietää ketä muita on mukana ryhmässä. Tuttujen kasvojen näkyminen tanssin etäryhmässä tuntui kivalta tähän verrattuna. Haastateltavat saivat ryhmän tunteen videon välityksellä. Kumpikin haastateltava mainitsi erikseen, että heitä ei haitannut vieraitten ihmisten läsnäolo videolla. Kameran auki pitäminen koettiin video-opetuksessa siis hyvänä asiana. Myös vapaamuotoinen jutteluhetki etäopetustilanteen lopussa koettiin tärkeänä ja se lisäsi sosiaalisuuden kokemusta.

Vaikka olihan niillä tunneilla sitten välillä joitain ihan muilta paikkakunnaltakin, niin ei se haitannut yhtään. Mutta sitten kun siellä on joku muu joku tuttu, niin onhan se kivempi kuin mennä jonnekin Fressin tunnille, joita sä et niinku tiedä yhtään ketä siellä muita mahtaa liikkua jossain päin Suomea.

Että opettajakin näkee ja tavallaan näkee sitten niitä toisia, jotka on siinä ryhmässä. Niin vaikkei heitä nyt siinä niinku seuraa mitenkään, kun ei ehdi, kun täytyy itse omiin harjoituksiin keskittyä. Mutta kuitenkin se, että siellä on muitakin, niin kyllä sillä on merkitys. Iso merkitys kuitenkin.

Henkilökohtaisen huomion ja palautteen saaminen opettajalta nousivat vahvasti esille haastattelussa. Haastattelun perusteella vaikuttaa siltä, että opettajan sosiaalista läsnäoloa video-opetustilanteissa voi vahvistaa huomioimalla oppilasta ja antamalla hänelle yksilöllistä palautetta. Henkilökohtaisen huomioimisen laadulla ei kuitenkaan tuntunut olevan väliä oppilaille. Opetettavaan tanssiin liittyvää henkilökohtaista kommentointia pidettiin myönteisenä asiana, mutta myös epämuodollista tervehtimistä tunnin alussa tai lopussa. Oppilaat kokivat nimeltä puhuttelun hyvänä ja kertoivat kokemuksistaan myös muilta etätunneilta. Kameran käyttö nousi esiin jälleen. Haastateltavat halusivat käyttää kameraa siten, että opettaja näkisi heidän tekemistään ja henkilökohtaisen palautteen saaminen opettajalta olisi mahdollista.

Että sitä mä en saanut sitä oikein asetettua sillain järkevästi et olis saanut sitä palautetta. Mutta kyllä mä näen, että se on tosi tärkeää, että opettaja ikään kuin huomioi.

Mutta että ihan hyvin tuli sieltä niitä kommentteja ja kannustusta. Ja sitä aina ainakin itse kaipaan, on se sitten joku tämmöinen etätunti tai sitten lähiopetus, niin mä ainakin kaipaan sitä. Että eihän sitä muuten sitten opi niitä niistä omista virheistään ja harha-askeleistaan että.

Haastatelluilla ei ollut paria kotonaan etäopetustunneilla. Paritanssin harjoittelu ilman paria etäopetuksessa koettiin hyödylliseksi, vaikkakin erilaiseksi kuin parin kanssa harjoittellessa. Eduiksi koettiin harjoituksien jatkuminen ylipäättään, tasapainon kehittyminen ja harjoitelluista taidoista hyötyminen myöhemmin parin kanssa tanssiessa.

Että semmoinen tietenkin ero on, että onhan se lähiopetuksessa niin sitten kun tehdään parin kanssa, niin onhan se ihan eriä. Mutta että kyllä tuossa hyvin ainakin tasapainoa kehittyi tosi paljon siinä, että kun sä joudutkin yhtäkkiä yksin tekemään kaikki girot sun muut kuviot siinä. Niin kyllä siitä oli paljon hyötyä. Eri lailla kuin parin kanssa.

Haastateltavat kokivat paritanssin etäopetuksen kaiken kaikkiaan myönteisesti. Etäopetuksesta saatiin helpotusta siihen, että harjoittelua ei tarvinnut lopettaa kokoontumisrajoitusten ajaksi. Joustavuus matkojen suhteen koettiin hyvänä. Haastateltavat kertoivat tekevänsä yhä silloin tällöin harjoittelua kotona ja hyödyntävänsä videotallenteita siihen. Lisäksi toivottiin jatkoa etäopetukselle nykyisessäkin tilanteessa, vaikka lähiopetusta järjestetään normaalisti. Tämä viittaa siihen, että etäopetus koettiin yhtenä opetuksen ja oppimisen lisämuotona sen sijaan, että lähi- ja etäopetus olisivat toisilleen vaihtoehtoiset opetuksen muodot.

Niin tosiaan, kun on tottunut säännöllisesti harrastamaan, niin kyllähän se heti tuntui ihan kammottavalta, ettei olis niitä harjoituksia. Sehän oli ihan huikee mahdollisuus sitten treenata silleen etäopetuksessa.

Mä oon sanonutkin sulle joskus jo, että mä mielelläni osallistuisin. Että jos olisi vaikka sellainen soolotunti, vaikka loppuviikosta, niin ihan mielelläni niinku hioisin sitä tekniikkaa sellaisellakin sitten. Että siinä on kuitenkin omat hyvätkin puolensa, ettei tarvitse sieltä kotoa lähteä, eikä mene niihin matkoihin aikaa.

Haastateltavat vaikuttivat muokkaavan oppimisstrategioitaan etäopetuksen aikana. Etäopetukseen osallistuminen näytti avaavan uusia ovia haastateltaville, ja he kertoivat kokevansa mahdollisuuksia etätuntien ympärillä. Molemmat olivat osallistuneet etäopetuksena eri paikkakunnilla pidetyille haastaville tanssitunneille, joille he eivät olisi muuten osallistuneet. Piia kertoi käyttäneensä videota oppimisen työkaluna ja nauhoittaneensa omaa tanssiaan, mitä hän ei ollut aiemmin tehnyt. Hän koki etäopetukseen osallistumisen myötävaikuttaneen tällaiseen hänelle uuteen toimintatapaan. Tämän perusteella vaikuttaa siltä, että kynnys osallistua uusille tunneille etäopetuksena on matala ja etäopetuksessa voidaan kokea uusia oppimisen mahdollisuuksia.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tässä luvussa tarkastelen tutkimuksen tuloksena saatuja havaintoja teorian tiedon valossa ja arvioin tuloksia kriittisesti. Ehdotan tulosten perusteella käytännön toimenpiteitä tanssinopettajille paritanssin etäopetuksen kehittämiseksi sosiaalisen läsnäolon voimistamisen avulla. Lopuksi pohdin tanssin etäopetuksen tulevaisuudennäkymiä ja jatkotutkimuksen tarvetta aiheen parissa.

5.1 Vuorovaikutus paritanssin etäopetuksessa

Havaitsin videoanalyysin avulla selkeitä eroja sosiaalisessa läsnäolossani etäopetuksessa käyttämäni teknologioiden välillä. Tulosten perusteella näyttää siltä, että tarjoamani paritanssin verkkokurssi ei nykyisessä yksisuuntaisen vuorovaikutuksen muodossaan välittäisi kovinkaan vahvaa sosiaalisen läsnäolon kokemusta oppilaalle. Video-opetuksessa sosiaalisen läsnäolon taso oli puolestaan tutkittavista teknologioista korkein ja livelähetyksessä video-opetuksen ja verkkokurssin välistä. Video-opetuksen reaaliaikainen opetustilanne johti aitoon vuorovaikutukseen, jolloin katsojalle syntyvä tunnelma oli välitön ja luonteva. Tutkimus antaa viitteitä siitä, että valitsemalla etäopetuksen välineeksi sosiaalista läsnäoloa hyvin välittävä teknologia, voidaan mahdollisesti parantaa oppilaan kokemusta etäopetuksesta. Vaikka verkkokurssin sosiaalisen läsnäolon vihjeet jäivät vähäisiksi, tulee kuitenkin muistaa, että verkkokurssilla voi kuitenkin olla video-opetukseen nähden muita hyviä puolia. Vapaa opiskeluajataulu ja videoiden pysäyttäminen tai taakse kelaaminen voivat auttaa oppimisessa ja tuoda tanssin oppimisen useampien saavutettavaksi.

Teknologian ja sosiaalisen läsnäolon välillä ei kuitenkaan voida edellisen perusteella havaita kausaalisuutta, sillä oma toimintani tanssinopettajana tuottaa sosiaalisen läsnäolon vihjeet, ei teknologia sinänsä. Yksisuuntaisella teknologialla pidettäviin verkkokursseihin tulisi lisätä suunnitelmallisesti opettajan sosiaalista läsnäoloa vahvistavia tekijöitä. Johtopäätökseni on, että sosiaalista läsnäoloa paritanssin etäopetuksessa voidaan lisätä sekä opettajan suunnitelmallisella toiminnalla että valitsemalla kaksisuuntaisen vuorovaikutuksen mahdollistava teknologia. Eroja vuorovaikutuksessa eri teknologioilla tulee ennakoida, jotta oppilaille syntyisi mahdollisimman hyvä oppimiskokemus etäopetuksessa. Vuorovaikutuksen taitoja voi harjoitella ja aion tulevaisuudessa kehittyä siinä tuottaakseni vahvan sosiaalisen läsnäolon kokemuksen myös yksisuuntaista ei-reaaliaikaista teknologiaa käyttäen.

Videoanalyysin tekeminen ainoastaan opettajan toiminnasta oli selkeää, koska videolla ei näkynyt oppilaita, vaan keskityin ainoastaan opettajan havainnointiin. Analyysin puutteena on se, että havainnot perustuvat oman toimintani synnyttämiin subjektiivisiin kokemuksiin ja tulkintoihin itsessäni. Jotta todelliset opettajan sosiaalisen läsnäolon vaikutukset oppilaisiin tulisivat selville, tulisi havainnoida oppilaitten reaktioita vuorovaikutuksessa, eikä ainoastaan opettajan toimintaa. Oman toimintani tarkastelu oli reflektiivistä ja erittäin hyödyllistä oman vuorovaikutukseni kehittämiseksi työssäni.

Oppilailla on etäopetuksessa tarve henkilökohtaiseen opastukseen lähiopetuksen tavoin. Videoopetuksessa tulisi pyrkiä voimakkaan vuorovaikutuksen tilanteisiin myös ryhmäopetuksessa. Tätä tukee pieni ryhmäkoko, jossa opettaja ehtii huomioida eri oppilaat henkilökohtaisesti. Oppilaita on hyvä puhutella nimeltä. Henkilökohtainen huomiointi etäopetuksessa voidaan huomioida jo opetussuunnitelmavaiheessa.

Valittu teknologia ei yksin ole ratkaisu vuorovaikutuksen lisäämiseen, vaan opettajan tulee huomioida vuorovaikutus ja sosiaalinen läsnäolo teknologiasta riippumatta. Kun oppilas pitää kameraa pois päältä, video-opetus muuttuu kaksisuuntaisesta yksisuuntaiseen reaaliaikaisen etäopetuksen muotoon vastaten enemmänkin live-lähetystä. Oman kokemukseni mukaan oppilaan kameran sulkeminen lisäsi myös minun epävarmuuden tunteitani opettajana tilanteessa. Oppilaan kameran päällä pitäminen on tämän tutkimuksen valossa suositeltavaa tanssin video-opetuksessa.

Haastatellut kokivat tässä tutkimuksessa etäopetuksen myönteisenä ja sosiaalisen läsnäolon vahvana. Olen tanssinopettajana tästä ilahtunut, mutta tarkastelen seuraavassa löydöstä myös kriittisessä valossa. Yksi selittävä tekijä haastateltujen hyvään kokemukseen tässä tutkimuksessa voi olla aika. Ensimmäiseksi se, että etäopetuksen ja haastattelun välillä kului pitkä aika, on voinut vaikuttaa oppilaan muistoihin etäopetustilanteesta, ja siten silottaa kokemusta. Toiseksi pidän myös mahdollisena, että etäopetusjaksoni koronarajoitusten aikana on ollut riittävän pitkä, jolloin oppilaat ovat ehtineet tottua välittyneeseen vuorovaikutukseen. Kyseiset oppilaat nimittäin osallistuivat useille etäopetustunneille rajoitusten aikaan. Aiemmissa tutkimuksissa on nähty viitteitä siitä, että riittävän pitkä ajallinen jakso tietokonevälitteisessä oppimisessa voi johtaa yhtä myönteisiin sosiaalisen läsnäolon kokemuksiin kuin kasvokkain (ks. Oh ym. 2018, 20.). Tätä mielenkiintoista havaintoa olisi syytä tutkia enemmän tanssinopetuksen kentässä. Kolmanneksi on otettava huomioon, että haastattelu kasvokkain on voinut nostaa oppilaan kielteisen palautteen antamisen

kynnystä. Uskon kuitenkin lähtökohtaisesti kyseisten haastateltujen pystyneen kertomaan kokemuksistaan rehellisesti.

Haastatteluni tulokset olivat hyvin samansuuntaisia tässä tutkimuksessa tarkasteltujen aiempien tutkimustulosten kanssa. Vaikka teoriaosuudessa käsittelemäni kirjallisuus sijoittui pääosin soolotanssin tai formaalin koulutuksen kenttään, oli mielenkiintoista huomata, että haastattelemani ihmisten kokemukset noudattelivat niissä tehtyjen havaintojen suuntaa. Vaikka tutkimukseni oli suppea, uskallan väittää, että muualla tuotetusta tutkimustiedosta voidaan löytää jatkossa lisää yhteyksiä ja sovelluksia paritanssin etäopetuksen kenttään. Paritanssin kentässä ei olla vielä ehditty kunnolla hyödyntää etäopetuksesta olemassa olevaa tutkimustietoa. Tanssinopettajien ymmärryksen lisääminen vuorovaikutuksesta ja oppimisstrategioiden muokkautumisesta verkko-opetuksessa auttaisi luomaan nykyistä parempia käytäntöjä myös paritanssin etäopetukseen.

Esitän työni havaintojen ja tutkitun kirjallisuuden perusteella, että purkamalla auki opettajan sosiaaliseen läsnäoloon vaikuttavia tekijöitä etäopetuksessa voidaan niitä lisätä tietoisesti millä tahansa teknologialla tapahtuvan etäopetuksen opetussuunnitelmaan. Varsinkin yksisuuntaiseen vuorovaikutukseen perustuva etäopetus voi hyötyä tästä havainnosta.

Ehdotan työni tulosten perusteella lopuksi käytännön toimenpiteitä paritanssin etäopetuksen parantamiseksi. Sosiaalista läsnäoloa etäopetuksessa parantaakseen tanssinopettajan tulisi

- valita kaksisuuntaista vuorovaikutusta tukeva teknologia
- kehottaa oppilaita pitämään kameroitaan auki
- laatia sosiaalista läsnäoloa vahvistavan etäopetussuunnitelma
- käyttää pieneen tilaan soveltuvia harjoitteita
- puhutella oppilaita nimeltä
- lisätä epämuodollista vuorovaikutusta opetustilanteisiin.

5.1 Etäopetuksen tulevaisuudennäkymät tanssinopetuksessa

Paritanssin opettajilla ja oppilailla ei ole ollut vahvaa osaamista etäopetuksen digitaalisista välineistä ennen koronavirusepidemiaa. Osallistuessaan korona-ajan etäopetukseen tanssioppilaat eivät olleet laajasti tottuneet opiskelemaan tanssia etäyhteyksien avulla. Koska etäopiskelu ja etätö ovat viime vuosina yleistyneet voimakkaasti, nykyisin jo moni on tutustunut etäopiskelun

mahdollistaviin sovelluksiin ja palveluihin muiden opintojensa ja työnsä kautta muualla kuin tanssitunneilla. Teknologian kehittymisen ja digiloikan myötä etäopiskelussa ja videokokousten järjestämisessä on nähdäkseni tapahtunut merkittävä ja pysyvä muutos kautta yhteiskunnan.

Omat ammattikorkeakouluopintoni ovat elävä esimerkki etä- ja hybridiopetuksen arkipäiväistymisestä edustaen jo täysin sulautuvaa oppimista. Samaan aikaan diginatiivit sukupolvet kasvavat kouluympäristöissään sulautuvan oppimisen ympäröimänä ja työpaikoilla panostetaan etäyhteyksiin ekologisten ja taloudellisten arvojen ohjatessa toimintaa. Uskon siksi etäopetuksen tulleen jäädäkseen muodossa tai toisessa myös tanssin kenttään. Kuten monet muutkin tanssinopettajat, olen itsekkin jatkanut edelleen tanssin etäopetusta oppilaitteni kanssa, vaikka kokoontumisrajoituksia ei tällä hetkellä ole näköpiirissä.

Etäopetuksen tulisi olla yksi osaamisalue tanssinopettajien koulutuksessa tulevaisuudessa. Tietoa etäopetuksen kehittämiseksi on kertynyt viime vuosina valtavasti ja sen implementointi tanssinopetukseen vain odottaa toteuttajaansa. Työssäni onnistuin siirtämään hieman muusta etäopetuksesta olemassa olevaa teoretietoa paritanssin kenttään ja tunnistamaan yksittäisiä keinoja parantaa paritanssin etäopetuksen laatua. Havaintoni tulevat välittömästi omaan käyttöön tanssinopettajana työelämässä ja toivon, että myös muut tanssinopettajat pystyvät hyödyntämään niitä. Jotta tanssin etäopetus voisi edelleen kehittyä, tarvitaan jatkotutkimuksia nimenomaan oppilaan kokemuksista heidän tarpeittensa ymmärtämiseksi etäopetuksen suhteen laajemmin.

Etäopetus monissa muodoissaan tulee jatkumaan ja aion toteuttaa sitä myös omassa työssäni. Käytän hyödynsäni tästä tutkimuksesta saatua tietoa etäopetukseni kehittämiseen ja toivon tutkimukseni hyödyttävän myös muita tanssinopettajia. Etäopetus ei mielestäni kuitenkaan voi täyttää paritanssin sosiaalista merkitystä. Uskon, että opiskelu- tai työkontekstissakaan etätapaamiset eivät voi korvata henkilökohtaisia kohtaamisia ihmisten välillä. Aito vuorovaikutus on oppimisen ytimessä ja tanssiin liittyvät vahva keuhollisuus ja kinesteettinen empatia ovat mielestäni ainutlaatuisesti koettavissa vain fyysisessä läsnäolossa. Hybridiopetus voi tarjota mahdollisuuden hyödyntää etä- ja lähiopetuksen parhaita puolia yhä joustavampien yksilöllisten oppimispolkujen tarjoamisessa paritanssin kentässä. Etäopetusta voidaan integroida tanssin opetussuunnitelmiin lähiopetuksen lisänä sen sijaan, että sitä pidettäisiin lähiopetukselle vaihtoehtoisena opetusmuotona.

Tässä työssä haastatellut tanssivat etäopetuksessa ilman paria. Jotta tuloksia saataisiin aidosti paritanssin kontekstissa, tulisi tutkimusasetelman sisältää parin kanssa etäopetukseen

osallistumista. Sosiaalitanssin ytimessä on sosiaalisuus, joka tapahtuu tanssiryhmässä. Ryhmän etäopettamista voitaisiin tutkia asetelmassa, jossa ryhmä tanssii yhdessä paikassa, mutta opettaja sijaitsee fyysisesti muualla. Tällaisia toteutuksia on kokeiltu ainakin kilpatanssin kentässä, mutta aihetta ei ole tutkittu. Ekologisuuden näkökulmasta tiedon lisääminen ryhmien etäopetuksesta olisi ajankohtainen etenkin, jos opettaja ja oppilasryhmä sijaitsevat kaukana toisistaan, esimerkiksi eri maissa.

Tutkimushaastattelu oli suppea ja ohjasin haastateltavia vain kevyesti, jotta heidän kokemuksensa etäopetuksesta yleisellä tasolla tulisi mahdollisimman runsaana esiin. Rajaamalla kysymyksiä tarkemmin voitaisiin saada yksityiskohtaisempaa tietoa. Haastattelussa nousi esiin yhtenä aiheena ryhmän merkitys, joka tässä tutkimuksessa jäi maininnan asteelle yhtenä sosiaalista läsnäoloa vahvistavana tekijänä. Ryhmän kokemusta ja vaikutusta tanssin etäoppimiseen olisi hyvä tutkia lisää sosiaalisen konstruktion näkökulmasta.

Tulevaisuudessa tanssin digitaalisissa ilmiöissä tutkimuksen aiheena kiinnostavia olisivat tanssia sisältävien sovellusten, kuten TikTokin, Snapchatin, konsoli- ja mobiilipelien tai YouTubeen sisältöjen vaikutukset tanssin kokemisen muokkaajina, sekä näiden toimiminen tanssin oppimisen välineinä. Lisäksi olisi kiinnostava tutkia sosiaalisen median merkitystä osana sosiaalitanssia harrastuksena. Lennokas ajatus on, että virtuaalitodellisuuden kehittyessä hurjaa vauhtia, myös tanssin tutkimus voisi kohdistua tekoälyn maailmaan. Ajatus paritanssista virtuaalimaailmassa tuntuu samanaikaisesti kiinnostavalta ja luotaantyöntävältä, koska pidän tärkeänä aitoa kehollista läsnäoloa tanssissa. Tanssinopettajan kolmiulotteinen virtuaaliläsnäolo ei toisaalta vaikuta kaukaiselta ajatukselta, kun seuraa sivusta kansainvälisten kuntokeskusetjujen kiivasta kehitystä virtuaaliopetuksen saralla.

Vaikka työni tarkastelee etäopetusta sosiaalisuuden kautta, sosiaalisuuden korostaminen itseisarvona ei saa mennä niin pitkälle, että tanssinoppimisen kokonaisuus unohtuu. Esimerkiksi yksisuuntaisella verkkokurssilla on perusteltua, että opettaja on kameraan nähden selin, jotta oppilas voi nopeasti peilata opettajan liikkumista. Yksinkertaista toistoa vaativassa oppimisessä tällainen menetelmä voi olla tehokas oppilaan kannalta, vaikka se tarkoittaisikin opettajan sosiaalisen läsnäolon vähenemistä kyseisessä yksittäisessä tilanteessa. Oppimisen monimuotoisuus yksilöllisenä tiedon konstruktiona tulee säilyttää korkeimpana tarkastelun tasona opetusmenetelmiä valittaessa. Paritanssin etäopetuksen osa-alueet suhteutuvatkin lopulta vain pisaroiksi oppimisen meressä.

LÄHTEET

Aluehallintovirasto 2020. Tiedote: Aluehallintovirastot määräävät oppilaitokset suljettavaksi ja kiel-
tävät yli 10 hengen yleisötilaisuudet. Hakupäivä 8.1.2023. <https://avi.fi/tiedote/-/tiedote/69907949>

Enge, Nick & Enge, Melissa 2022. Five Lessons from a Year of Teaching Social Dance Online.
Dance Education in Practise 8 (2), 28–32. Hakupäivä 30.3.2023. Ebscohost, vaatii käyttöoikeuden.

Facebook 2023. Virtuaalitapahtumia tanssijoille -ryhmä. Hakupäivä 19.3.2023. [https://www.face-
book.com/groups/2845435918867307/members](https://www.facebook.com/groups/2845435918867307/members)

Färm, Jennina, 2018. Sulautuva Oppiminen Koreografisessa Työskentelyssä. Oulun ammattikor-
keakoulu. Tanssinopettajan tutkinto-ohjelma. Opinnäytetyö. Hakupäivä 8.1.2023.
<https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201805107541>

Haughey, Margaret, Evans, Terry & Murphy, David 2008. International Handbook of Distance Ed-
ucation. Emerald Publishing Limited. Hakupäivä 30.3.2020. Ebsco eBooks. Vaatii käyttöoikeuden.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2022. Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö.
2. painos. Helsinki: Gaudeamus. Hakupäivä 10.1.2023. Ellibs, vaatii käyttöoikeuden.

Huhtanen, Kaija. 2005. Taitamisesta tietoon. Ammattikasvatuksen aikakauskirja 7 (2), 18–23. Ha-
kupäivä 10.1.2023. <https://journal.fi/akakk/article/view/115029/67889>

Juhila, Kirsi 2023. Laadullisen tutkimuksen ominaispiirteet. Teoksessa Laadullisen tutkimuksen
verkkokäsikirja (toim. Jaana Vuori). Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Hakupäivä
26.12.2022. [https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/mita-on-laadullinen-tutki-
mus/laadullisen-tutkimuksen-ominaispiirteet/](https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/mita-on-laadullinen-tutki-
mus/laadullisen-tutkimuksen-ominaispiirteet/).

Kangas, Ella-Riina & Tuominen, Anna-Katariina 2021. "Siinä on joku taika kuitenkin siinä lähellä
olemisessa." Opettajien näkemyksiä vuorovaikutuksen tekijöistä ja niiden toteutumisesta kevään
2020 etäopetusjakson aikana. Oulun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Pro gradu -tutkielma.
Hakupäivä 30.3.2023. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:oulu-202105117798>

Kinnunen, Taina & Kallinen, Timo 2023. Etnografinen havainnointiaineisto. Teoksessa Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja (toim. Jaana Vuori). Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Hakupäivä 26.12.2022. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/laadullisen-tutkimuk-sen-aineistot/etnografinen-havainnointiaineisto/>.

Kirkonpelto, Anssi, Kontturi-Paasikko, Liisa & Heikkinen, Anni 2017. Videomateriaali tanssiharjoittelun tukena. ePooki. Oulun ammattikorkeakoulun tutkimus- ja kehitystyön julkaisut 18. Hakupäivä 3.4.2023. <http://urn.fi/urn:nbn:fi-fe201705156415>

Kurki, Emma & Saari, Tuomas 2020. Sosiaalista läsnäoloa tukeva etäopetuksen malli. Samanai-kaista etäopetusta sulautuvissa oppimisympäristöissä. Pro gradu -tutkielma. Kasvatustieteiden ja kulttuurin tiedekunta. Tampereen yliopisto.

Kuusimäki, Tomi, Lahti, Riina, Lehtonen, Jorma, Pullinen, Sirkku & Virtanen, Outi. 2008. Taitojen Oppiminen Ja Opettaminen Verkossa. Tampereen ammattikorkeakoulu.

La Fábrica del Tango 2022. Kesäkausi 2022. Hakupäivä 19.3.2023. <https://lafabricadel-tango.fi/2022/04/>

Laiho, Heta. ”Pätkiiks tää meidän yhteys vähän?” Instagram Liven erityispiirteet vuorovaikutuksen muovaajina. Informaatioteknologian ja viestinnän tiedekunta Pro gradu -tutkielma. Mediatutkimus. Tampereen yliopisto. 2022

Lehtinen, Erno & Nummenmaa, Minna 2012. Etäopetuksen lumo: kansainvälinen kirjallisuuskatsaus. Turun yliopisto. Oppimistutkimuksen keskus. Hakupäivä 30.3.2023. https://blog.edu.turku.fi/etaopetusfi/fi-les/2017/01/etaopetuksen_lumo.pdf

Li, Zihao, Zhou, Mingming & Lam, Kelly Ka Lai 2022. Dance in Zoom: Using video conferencing tools to develop students' 4C skills and self-efficacy during COVID-19. Thinking Skills and Creativity 46 (101102). Sciencedirect. Hakupäivä 8.1.2023. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1871187122001055>

Monteiro Elisabete, 2020. How to deal with dance technique when home is our stage? Diálogos com a Arte - Revista de Arte, Cultura e Educação. 2020 (10). 86–94. Hakupäivä 10.1.2023. https://www.researchgate.net/publication/354636922_How_to_deal_with_dance_technique_when_home_is_our_stage

Mäkelä, Leena 2010. Verkkokurssi opetuksen ja oppimisen kompleksisena toimintatilana. Acta Universitatis Tamperensis 1490. Tampereen yliopisto. Väitöskirja. Hakupäivä 30.3.2023. <https://urn.fi/urn:isbn:978-951-44-7947-2>

Mäkelä, Tiina, Mehtälä, Saana, Clements, Kati, & Seppä, Jenna 2020. Schools Went Online Over One Weekend: Opportunities and Challenges for Online Education Related to the COVID-19 Crisis. Proceedings of EdMedia + Innovate Learning 2020. Association for the Advancement of Computing in Education (AACE). 77–85. Hakupäivä 30.3.2023. <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/71096>

Oh, Catherine, Bailenson, Jeremy & Welch, Gregory, 2018. A Systematic Review of Social Presence: Definition, Antecedents, and Implications. Frontiers in Robotics and AI 5 (114), 1-35. Hakupäivä 18.3.2023. <https://doi.org/10.3389/frobt.2018.00114>

Opetusalan Ammattijärjestö OAJ 2021. Hybridiopetus on moniongelmaista ja siinä piilee ansa. Hakupäivä 18.3.2023. <https://www.oaj.fi/ajankohtaista/nakemyksemme/2021/hybridiopetus-on-moniongelmaista-ja-siina-piilee-ansa/>

Pajala, Mari 2023. Audiovisuaalisen aineiston analyysi. Teoksessa Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja (toim. Jaana Vuori). Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Hakupäivä 10.1.2022. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvali/teoreettis-metodologiset-viite-kehukset/audiovisuaalisen-aineiston-analyysi/>.

Paju, Nellinoora 2021. Tanssin etäopetus. Haasteet ja mahdollisuudet. Opinnäytetyö Tanssinopettajan tutkinto-ohjelma. Oulun ammattikorkeakoulu. Hakupäivä 8.1.2023. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-202104276022>

Richardson Jennifer & Lowenthal Patrick 2017. Instructor Social Presence. Learners' Needs and a Neglected Component of the Community of Inquiry Framework. Teoksessa Social Presence in

Online Learning: Multiple Perspectives on Practice and Research (toim. Whiteside, Aimee, Garrett Dikkers, Amy, Swan, Karen & Gunawardena, Charlotte Nirmalani. Stylus Publishing, LLC. 86–98.

Savila, Joni 2020. Etäopetus haastaa tanssin opetuksen. Turun ammattikorkeakoulu. Hakupäivä 8.1.2023. <https://www.turkuamk.fi/fi/artikkelit/2434/etaopiskelu-haastaa-tanssin-opetuksen/>

Swan, Karen, 2018. Understanding Social Presence as Learners' Perceptions. Teoksessa Social Presence in Online Learning: Multiple Perspectives on Practice and Research (toim. Whiteside, Aimee, Garrett Dikkers, Amy, Swan, Karen & Gunawardena, Charlotte Nirmalani. Stylus Publishing, LLC. 61–63.

Tammelander, Tuija. 2020. Etäopetuksen tietopaketti: termistö, tuorein tutkimus sekä myytit ja faktat koottuna toimitusten avuksi. Kansanvalistusseura. Hakupäivä 8.1.2023. <https://www.epressi.com/tiedotteet/koulutus/etaopetuksen-tietopaketti-termisto-tuorein-tutkimus-seka-myytit-ja-faktat-koottuna-toimitusten-avuksi.html>

Tanssikoulu Happy Dance 2023. Happy Dance Online Streamatut livetunnit. Hakupäivä 19.3.2023 <https://www.happydance.fi/online-livestream/>

Tanssikoulu TanssinTahti 2023. Paritanssi. Hakupäivä 30.3.2023. <https://www.tanssin-tahti.com/paritanssi/>

Vilkka, Hanna 2015. Tutki ja Kehitä. 4. painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Vilkka, Hanna 2021. Näin onnistut opinnäytetyössä: ratkaisut tutkimuksen umpikujiin. Jyväskylä: PS-kustannus. Hakupäivä 30.12.2022. Ellibs. Vaatii käyttöoikeuden.